

ՄԱՐԴԻՔ տեղի թ. 114 Աշուհներք գ. ին մէջ
Օրբել. 266 = ս-ը+ “մարդակեսինք,” — Մ-ը-
դ-ը+ “մարդի ձոր տեղի թ. 116 Հարանդ գ. ին
մէջ Օրբել. 268 համ Մ-չուաց ԱՍ. 255 թ.

ՄԱՐԴԱԿԱԾԵՐ տեղի թ. 115 Ծղուկք գ. ին
մէջ Օրբել. 259, ԱՍ. 208. Խ-ը-րուն “գիրան յար-
կաց բար չէ + այր.”

ՄԱՐԴԱՎՈՐԻ (սեռ. Մ-ը-րուն-ց) թ. 82 գ.
Տուրուբերանի Մ-ը-րուն -պէ եղիք. 30 հրոտ. Յով-
հանականացիք. Մ-ը-րուն? (սովորաբար հորուն =
“մարդուն” անուան եղ. սեռականի Մ-ը-րուն) + պէ
տես վերն էջ 273, 335. Համուն. Ա-ը-րուն Ի-ը-րուն:

ՄԱՐԴԱՎՈՍԻՆ (սեռ. Մ-ը-րուն-ուն) թ. 86
գ. Վասպորականիք. Մ-ը-րուն = Մարծուն օտար ցեղ
մէ տեղ վերն էջ 18, 60 ծան. 1 + առան =
պարս. ՏԱՆ տեղ, աշխարհ, տես վերն 274,
ուստի “աշխարհ Մարտաց.”

ՄԱՐՄԱԾԵՆ Առող. 270, Մ-ը-րուն-լէ կիր.
50. Վարդան Այլ. 418 մենասան թ. 178 Շիրակ
գ. ին մէջ. կը մենակու մոր-ը (մորմու-եայ բառին
մէջ) “մարմոր + չն” = “մարմոր շինուածն” կիր.
50 ընթերցուածն համեմատ, տես լինչ 1,
131—132 Բայց մենասանը մորմոր շինուած չէ
եւ չինորին արձանագրութեանը մէջ կը հօսուի
Մ-ը-րունն ԱՍ. 147. Մ-ը-րուն? + չն “գիւզ, չինք,
շինուած.”

ՄԱՐՄԵՏ տես վերն էջ 314 Ա-ը-րուն:

ՄԱՐՏԻՐՈՒՆ տեղի թ. 111 Աշուհն ձոր գ. ին
մէջ Օրբել. 261 = Հ-ը-րուն (յունաբէն) “կայ-”
ՄԱՐՏԻՐՈՒՆՑՊՈԼԻՄ հայացած Մարտրո-
ուււէւ = սփրկեր բաղար թ. 18 Կիրկրուն գ. ին
մէջ Յովհ. Կթ. 40. Առող. 193 տես վերն
էջ 163—166.

(Հ-ը-րուն-իւնիւն)

Հ. ՀԱՐԵՄԱՆ

ԼԵԶՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՎՃԱՐԻՒՐՈՒՆԿՈՒՆ ՀԵՑԼԶՈՑՈՒԹԻՒՆ

(Հ-ը-րուն-իւնիւն)

17.

1. Հայ. ճանձ ճանձ (-ի կամ -ոյ, -ից)
“ա. ճանձ, մեղու եւ ճանձ-ի (-ից, -ոյց) ա. ճանձունց” բառերը բառ իս մի եւ նոյն արմատին կը
պատկանին: Spr. Abb. 1, 106 Փորձած սուսդա-
բանութիւնն Բռում, կը փուտակմ հմայ այս
բառերուն մէջ Հնդեւը. արմատը *deyā* “թուշիւ-
(voler, fliegen), փոթալ, տեպել (eilen, se
hâter), շրջել (sich drehen, se tourner”, Hirt
Ablaut էջ 99, Համ. 363 (ա. այլակ. լեռու-
ծ՛իւն “կապակմ, պարեմ (ich tanze, je danse),
լեռ. dainu երդ կապակուն համար (Tanzlied),
բ. այլակ. ա) յօն. ծախա թ) Հղլու; գ. այլակ.
ձկուն “կը թուշիւ, յուն. ծնուն, ծնւեն. դ. այլակ.”

Հալի, Հա Համեօս բառին մէջ, Հրաբ. յացինթ): Ըստ
Pedersenի KZ. 89 Հայ. է Հնդեւը. ձի ալ ըլլալով,
Հայ. Խան պէ Հնդեւը. “այս-ո-այս-ոս է, ուր
արմ. ցիւն եւ ձի ձեւերով երկու անգամ ալ
յառաջ կու գոյ, նոյնպէս Տնելով Կու-ն-ու-ն-ո-
է Հնդեւը. “այս-ո-այօն-կօս-ի մէջ *ցիւն ձեւով:
Հայ. նով ։ այս-ո-այօն-կօս-ի անմանութիւն ցիւն
էր ցուցեն, որուն տեղ երկորդ անգամ ցիւն
դրամած է:

Ինչպէս ճանձ եւ ճանձ-ի *deyā* “թուշիւ,
շրջիւ, կապակմ, արմատիւ է (հմայ. “կապակմ, փ
լուս լուս. ծ՛իւն եւ լիս. ձանձ), նոյնպէս իւն-
(-ու, -ոյ) ։ կաքաւ թռչունն Բրեհուն,
perdrrix), ալ իւնու, իւնուն, իւնուն-ն, կա-
պակմ խաղալ սոսասմամբ, կաթել, պարել (
saltare, ballare, danzare), բառերուն մէջ իրեն
արմատ անիւն:

Ճ-է-ճ բարի նշանակութեան վերաբերեալ
յիշելու է նաև գ. Fliege “ճանձ” եւ թիւնը
“թուշիւ”, իսկ ճանձ-ի բառին նշանակութեան
վերաբերմանը Հայ. Խանը “Vogel” է Բաւլէ-
ֆլիւն:

Հ. Հայ. Խանը եւ Բայլ բառերը: Արգելու-
Spr. Abb. 2, 285 (Համ. 64) համեմատ եւ
լուսուն (իսուս. եղ. 1. անձն. Բայլ, 3. ա. ել-ու-
եւ խողունիւն բառերը (Հնդեւը. “told-էն առ արմ.
*told-” առանելն Հիր Ablaut էջ 88) յուն. տլինաւ,
ուն-թ. Խոլու, լսու. tuli, tolle, toleräre, հեկու-
tolli “քողզրանալ, մեղմանալ, լսու. տլենի” Իւնիւն
եւոյնին բառերը հետո: Pedersen ալ Կունէ
KZ. 89, 354 թուշիւ ստիմmt ժմանտ միտ
լատ. tollo . . ., in der Bedeutung stimmt es
besser mit տլինաւ und got. Խոլո . . .” Հայ.
Բայլ ալ լուսիւն է ըստ Pedersenի KZ. 39, 370.

Ակղնանաւն-նի մէջ Հնդեւը. քի կնոտելու-
է, որ յետոյ հի եւ անշափութեամբ թ- ի
եղաւ. Pedersen ալ Կունէ KZ. 89, 342 Անգու-
թիւն առ ամսան եւ, ա. Հայ. իւնուն = *p-tol-nō
“թողուն-” է, իսկ լսու. tollō *լլոնդ, *p-tol-nō + mi
= լլոնդ, իւնուն-ն = p-tolnoutiyon եւ Բայլ
= *p-tolis:

3. Վ-ը ը յիշուած իւնու բառը անմանու-
թեամբ *+ու-ու-ի տեղուն արմատակնութիւն մը
ցոյց կու տայ, ուր *-ու- է Հնդեւը. “ցնօթիօ առ
արմ. “ունիօ” սոսայնանկել, անկանել զոսայն
(weben, tisser), շշիւ “հոս եւ հոն շարժել
(hin und her bewegen, ըստ Prellwitzի)
336 հետեւ. նըդի իր. Յփօս շեզ. բառի ասկ, ուր
գեռ յիշուած են նըգան, նըգան սոսայնանկել
Հրգ. անցան “դլու հոս եւ հոն շարժել, սոսայնան-
կել, մանել, նըդեւը, լորեւը, հրաւեւը, նրգ. առա-
բանութեամբ առ այլ բառերը: Հայ. պառ ուրեմն
չ չարժակնուն է, *պ-օ-նիօ/օ Հնդեւը. ձեւէն.
Հման. Siebs KZ. 87, 273 սկ եւ ահ. weibón,
առ. cuija: սկ եւ ահ. weibón “երերալ, գեղեցիւն”

aind. *vépate*, lat. *vibrare* (արմ. **veib-* (*veip-*) չ շարժականով ալ).

4. Հայ. դիր (Դիր) եւ դիրեմ բառերը, ինչպէս արդեւ Spr. Abh. 2, 147 բաժ եմ՝ “մի. hand ավ. bārdami” *ich binde* լիտ. *bāndū* “հօտ, հօտն բենդրաς” *հասարակի հրեր. co-beden* “կապակցութիւն, շաղապղ գութ. bindan, նրդ. bīnden” եւոյ. բառերուն կը պատկանի (յուշ. ուժութ չեմ. “պատն, ուշամ.” **πένθ-*(σ)ια *of hēndimph*, լուս. *of Ferdinandum, offendax* “(իսպա) ալ նոյն *ihendho* “binden (կապել)” արձանուն եւ Prellwitz’ 242). Հիմայ դիր (Դիր) դիրեմ բառերը ալ սկզբանառ ք-ին = Հայ. դիր կը բացարձար, որ թ հնդեւր. *έρι թի սյահերպութիւն է (հմմ. նոյն- թ = **p + tol-* ոն+մի “վրայ թողում. վեր համ. 17, 2), ըստ ոյս բացարձարթեած դիրեմ **դիրեմ առաջ-* վրայ կապել կը նշանակէր **p + bhēnduhemi-էն*, իսկ դիր (Դիր) **p + bhēndhos* “վրայ կապուած.” ձերին կը համապատասխանէ. Հայ. դիր = **pēndh-* ալ կրոյ ըստ, իսկ աւելի հաւանական է ինձ իրեն **bēndh-* նախաճեւ.

5. Հայ. սոսեր (ի- արմ.) “սոսր” **sōs-* բառին բառին վերաբերմամի հիմայ ալ չեմ ընդունիր Hüb schmannի Arm. Gr. 1, 316 յայտնած կարծիքը, որ սիր. մկանէն *safser* ձեռն փոխ առնած բառ ըստյ = սիր. *safsera* “սոսր” յան. օպիցիոր (Schwert, Säbel), բառաւն: Խաչեր անոր (կամ կամ սոսր) “սոսր” Spr. Abh. համ. 2 գրած եմ, սոսեր = “սոսր-սոսր-էն ծագուած եւ կրկնութեամբ բռն հայ. բառ մին է: Այս **sōs-*-էր մէջ գանձուզ սոսր բառ (սկզբարը աղջ սկզբանով) հնդեւր. հերու-էն (ակր. “*sōs-*” *Pfeil*, Speer”, գութ. *hatrus*, հն. *hjarr*, հանգ. *heorū*, հանգ. *heru*, “Schwert”) — Spr. Abh. 1, 191 եւ հմմ. Dieter, Laut- und Formenlehre der altgerm. Dialekte էջ 169, Fick Wörterb. շոր. ապ. 1, 43: Հայ. սոր (*սորս սոյսկա հնդեւր. հերու-էր “սոսր, (Schwert), նշանակութեամի, որ գոյց նոյնպէս ակէ(է) սոսր, սրել, արմատին չեմ-ձեւով այլակերպութիւն է, իսկ սոսր = *kōros, **kō-* արմատական, իրա ած. եւ յետյ դոյ ալ, իրայ բացարձարութիւն.

Հայ. սոսեր **sōs-*-էր-ի վերաբերմամի չեմ կարծեր, որ այս բառը “սոսր սոսր-էն առաջ” նաև “das scharfe Schwert” նշանակութիւն ունենալով՝ սիր. *safsera* բառին ազեցիթեան առկ ունենար միայն **sōs-*-էր ձեւը, որովհետեւ բառ իս ոյս **sōs-*-էր, իբր հիմ արմատակերկնութիւն նկատելու է առանց ա = հնդեւր. Օ (իսմ. Ա) բարդութեան մայնաւորի եւ միայն **sōs-*-էր-ին ալ ալ սոսր-էր էնէի սիր. բառին վերջին և մայնաւորին նմանողութիւնն է:

Հայ. սոսր “սոսեր” ըստ Pedersenի *gas-ōr, յան. ձօր է *gas-ōr *gsorēn, ակր. *asi-s*, “Schwert, լուս. *ensis* (Հայ. մէջ թօ-էն ալ գանձուզ ամին անջիւ և եւ յետյ = ալ ինկալ) ա. KZ. 39, 407. Pedersen միայն սոյր (ի-արմ. *saritē) բառի մէջ

կը փնտուե *ko-kv = *ko կամ հօ (ակր. ցիցի կը սրեւ, լատ. *cō-s ca-tus*) արմատը եւ սոսր ած. սոսեր **sōs-*-էր-ի մէջ, ինչպէս Scheftelowitz, հօ-ros-էն, „ո՞ւ այս ամառ Շաբարել հայագէտը: Ըստ Prellwitzի 26 եւ Walde ensis բառի տակ այր-ը ձևը աւորա “յարուցանելու բառով մի եւ նոյն է: Հայ. սոյր բառով բարդուած է սոյրադիր սոսր-էր-ի սոսր-էր-ի սոսր-էր, վերջապէս սոսր-էր ըստ Buggeի KZ. 32, 38:

6. Հայ. վեղ (Վեղ) բառը յան. *épōs (էպօց)-ին նախաժամանակները փոխ տանուած ձեռն է = *deipros, ըլուու (**deipōn*) բառի օի-ին աղղեցութեան սակ, երբոր հայ. ի մէջ այս բառը յանարէն լիզուէն բնդունելութիւն դաւա, հնդեւր. *օ հոս արդէն է եւ հնդեւր. թ'ի մէջն ձախաւորաց արդէն - էր, իսկ -օս գեր ու մասով, միայն հետոյ իրեն վերջաւորութիւնը կարմացած է:

(Ը-ը-ը-ն-յիւէ:)

ԴՐԻՖՈՒՄ ԾԵՍԻՆ ԵՒ ՌԵՒԹՈՒԵԼ ԲՈՅԻ
ՑՑԱԿԱՐՈՒՄՆԵՐԻՆ ԵՎ ՑԱՐ:

(Н. Марք. Записки Восточного Отделения XVII стр. — 030—031. СПБ. 1906 г.)

Սէինուոր անունը Հայտատանի արածուած ժողովրդական անուններից մէկն է:

Շնորհիւ Միսիթարեան միաբանութեան, որի հրմագիրն է Միսիթար Աքրանչայր այս անունը շատ թէ քիչ յայտնի է եւ եւրոպայում: Մասնակէտները գիտեն որ այս անունը (Միսիթար) անի զուգընթաց ձեւ մը միսիթարիչ. եւ այս երկու ձեւերը միսիթարիչ բառի հնանակութեամբ կապ ունին: Միսիթարելու բայի հետ: Կարծեմ եւ կարողացայ ստուգ արանօքեն բացարել: Միսիթարելու բայի քերականական կազմութիւնը. Հայերն լիզուն ունի բայական այնպիսիբայարմաններ, որոնք հրամայականի զեր կը կատարեն օրին. ալ-լուլ-էր որը միացումն է “քաջ”, ստորոտելի եւ լիր, հրամայական ձեւի:

Եւ այսպէս ալ լիր հրամայականն իշաղ-մաւած է քաջալեր բայարմատը, որմէ նաև ալ քաջալերեմ, բայը:

Գործողութիւն կատարողը կը արտայայ-տուի եւ իչ, մասնիկով օրին: Քաջալերիչ:

Նոյնպիսի ծագումն անի միսիթարել բայը: Կա ծագումն է հրամայականն բայց այս անգամ